

Iancule Mare

Publicație editată de Societatea „Avram Iancu” din România

Coborând din icoane și cărți de rugăciuni

Imaginea Iancului va rămâne veșnic la Abrud

În vara acestui an (21 august 1999), la peste 150 de ani de la bătăliile pentru Abrud purtate de moși sub conducerea lui Avram Iancu împotriva armatei maghiare, s-a făcut un act de dreptate prin dezvelirea, în centrul orașului, a bustului Crăișorului. Cu aceeași ocazie, filiala minieră Abrud a primit numele marelui erou Avram Iancu, botez materializat printr-o placă de marmură montată pe fațada clădirii unei își are sediul filiala.

Operă a sculptorului Mircea Mocanu, bustul lui Avram Iancu s-a realizat într-un timp foarte scurt, prin contribuția sucursalei și filialei miniere Abrud a Companiei Minvest Deva, Consiliului Național al Societății „Avram Iancu”, Primăriei și Consiliului Local Abrud, SC Metamar - Baia Mare, Filialelor Bistrița și Abrud ale Societății „Avram Iancu” prin președinții lor Vasile Popa și, respectiv, Damian Sicoe.

Festivitatea dezvelirii monumentului a fost deschisă prin intonarea imnului de stat de către fanfara Unității Militare din Abrud. A urmat cuvântul primarului din Abrud, Valentin Jurca după care, în acordurile solemne ale Marșului lui Iancu, a fost dezvelit bustul lui Avram Iancu. Un sobor de preoți a oficiat slujba de sfințire și un parastas în memoria eroului nostru național.

Au salutat eternizarea imaginii Crăișorului în centrul milenarului Abrud: ing. Ștefan David - director la filiala minieră Abrud, Valeria Gaiță - profesoară la Grupul Școlar „Horia, Cloșca și Crișan” Abrud, ing. Constantin Sicoe - președintele Consiliului Național al Societății „Avram Iancu”, Excelența Sa, Ioan Curtean de Hondol -

Consul Onorific al Statului Belize în România, senatorul Teodor Meleșcanu - președinte Ap.R., Ioan Popescu - sindicatul Meridian, Ioan Vesa - viceprimarul orașului Abrud, senatorul P.U.N.R. Ioan Ardeleanu, Romulus Budura - P.R.M., Alexandru Retegan - P.S.M., Viorel Hutuleac - sindicatul liber „Cupru” Abrud. La festivitate au mai participat delegații conduse de președinții filialelor Societății „Avram Iancu” din Alba Iulia, Aiud, Abrud, Bistrița, Cluj-Napoca, Oradea și Sibiu.

Vorbitorii au reliefat importanța evenimentului prin mesajul transmis peste timp de puternica personalitate a lui Avram Iancu.

Festivitatea s-a încheiat cu un frumos program artistic, la care au participat, alături de nume sonore ale muzicii populare ca Nicolae Furdui Iancu, Veta Biriș și nume mai noi ca: Eugen Pistol - Deva, Nița Nasui - „Flori de Maramureș” Vișeu de Sus, Mariana Ivan - Abrud, Nicolae Tuhuț - Abrud, Georgia Burz - nai, solistă a ansamblului „Doina Iancului” din Câmpeni. Au acompaniat formația „Crai Nou” din Alba Iulia și orchestra „Doina Iancului” din Câmpeni - dirijor Gheorghe Burz. În încheierea spectacolului au cântat artiștii și orchestra ansamblului „Doina Vrancei”.

Participanții la manifestare, care au sărbătorit în acea zi și Ziua Minerului, au uitat pentru câteva ore de grijile zilnice, refugiindu-se pentru câteva momente în trecutul istoric al zonei, pentru a reveni apoi prin cântecul popular la prezent.

Ing. Constantin SICOE,
Președintele Societății „Avram Iancu”
din România

„Colind Iancului '99”

Luna lui Decembrie este, îndeobște, o lună a sărbătorilor creștine, o lună a bucuriei, a speranței, a gândurilor bune, o lună a colindelor...

De câțiva ani, la Cluj-Napoca, luna lui Decembrie este și mai frumoasă, și mai bogată în obiceiuri care luminează sufletele a mii și mii de români. Festivalul de colinde și obiceiuri ale sărbătorilor de iarnă, „Colind Iancului”, inițiat de regretatul prof. dr. Ioan T. Stan, primul președinte al Societății „Avram Iancu” din România, precede, în fiecare an, Crăciunul și Anul Nou... În acest an „Colindul” este găzduit de Casa de Cultură a Studenților din Cluj-Napoca, de Cercul Militar și de Piața Avram Iancu, la statuia Crăișorului, în zilele de 18 și 19 decembrie.

Sunt așteptate, cu mult drag, de către gazdele clujene - Societatea Avram Iancu și Primăria municipiului Cluj-Napoca (cu sprijinul Arhiepiscopiei Vadului Feleacului și Clujului, Comandamentului Armatei a IV-a Transilvania, Inspectoratului pentru Cultură Cluj, Cercului Militar Cluj, Casei de Cultură a Studenților Cluj-Napoca, Inspectoratului Școlar Județean Cluj, Centrului Creației Populare Cluj), ca și în alți ani, cete de colindători din Munții Apuseni, din Maramureș, de pe Câmpie, de la Turda și Câmpia Turzii, din alte filiale și subfiliale ale Societății „Avram Iancu”, precum și din Iugoslavia și Ucraina...

E.L. AVRAM

Horea Rex Daciae

Pân-a fost Horea-mpărat
Domnii nu s-au descălțat
Nici în pat nu s-au culcat
Numa' tot pe fugă - au stat.

Se împlinesc, la sfârșitul lunii decembrie 1999, 215 ani de la înăbușirea sângeroasă a răscoalei românilor transilvăneni condusă de Horea, Cloșca și Crișan. O răscoală care a zguduit din temelii rânduilele învechite ale unui imperiu nedrept „temniță a popoarelor” din această parte a Europei.

În ciuda unor reforme preconizate de Curtea Imperială de la Viena, spre mijlocul secolului al XVIII-lea și care vizau o îndulcire a raporturilor dintre iobăgime și nobilime, situația iobăgimii din Transilvania s-a agravat și mai mult. Abuzurile nobilimii erau tot mai greu de suportat. Lupta îndârjită dusă pentru emanciparea politică a românilor transilvăneni de către Inochentie Micu timp de două decenii (1732 - 1751), după ce devine episcop greco-catolic, nu a adus rezultate imediate. Eforturile sale s-au izbit mereu de împotrivirea curții de la Viena și a dietei transilvane. Chiar după ce însuși împăratul Iosif al II-lea s-a convins că starea iobăgimii române din Transilvania era de nesuportat, în timpul vizitelor sale din 1773 și 1783, relațiile sociale dintre Marele Principat al Transilvaniei au continuat să se agraveze. J. P. Brissot consemna, referindu-se la situația iobăgimii transilvănene: „... Regimul feudal ale cărui caracteristici oribile au fost șterse aproape pe întregul pământ, păstrează aici toate rigorile sale...”

Personalitate excepțională a veacului său, moșul luminat și cu multă carte, țăranul Horea - Vasile Nicola Ursu din Albac a bătut în mai multe rânduri drumurile Vienei pentru a aduce drepturi pentru ai săi. În călătoria

din decembrie 1783, Horea zăbovește mai mult în capitala imperială unde rămâne până în aprilie 1784. În petiția prezentată de Horea în numele comunelor Vidra, Câmpeni, Râul Mare, Mușca, Ofenbaia, Bucium, Abrud și Cărpiniș, se preciza că locuitorii acestor sate „... nu au putut obține nici o ușurare, căci nu mai pot rămâne pe la casele lor din cauza maltrătarilor funcționarilor domeniului și ai comitatului. Au fost bătuți, mulți au murit din cauza bătăilor, alții în închisori, iar alții zac în închisori. Ei cer ca deputații lor să nu mai fie maltratați pentru plânsurile înaintate la Curtea imperială.”

Mai multe izvoare istorice apreciază că Horea ar fi primit la Viena încuviințarea împăratului „... să răscoale pe românii din Transilvania și cu dânsii să stingă pe toți nobilii (...), să le prădeze și să prefacă în cenușă toate curțile și averile...”

Răscoala s-a întins cu repeziciune, pornind din cercul Bradului, cuprinzând tot Zarandul, apoi Hunedoara, Hațegul, Câmpeni și Abrudul, ajungând spre Arad, Bihor, Alba Iulia, dar și pe Valea Arieșului spre Turda și Valea Ierii, spre Iara și spre Cluj.

În ultimatumul dat nobilimii, care se retrăsese în cetatea Devei, act care cuprindea programul răscoalei, se cerea cu hotărâre: „Nobilii să nu mai fie, ci fiecare dacă va găsi undeva o slujbă împărătească, din aceea să trăiască.”

(Continuare în pagina 5)

Conf. dr. Emil LUCA
Vicepreședinte al Societății
„Avram Iancu” din România

Un memoriu privind Munții Apuseni din perioada României Mari

În fruntea luptei pentru îmbunătățirea vieții moșilor în perioada de după Marea Unire s-a situat și tribunul Amos Frâncu (1866 - 1933), avocat, fruntaș al acțiunilor politice naționale de la Memorand până la 1918 și apoi în anii consolidării României Mari, în calitate de senator. El a înaintat, în 1927, Guvernului Român un memoriu în care cerea luarea de măsuri urgente și eficiente pentru dezvoltarea și ridicarea națională, socială, morală și culturală a locuitorilor din Munții Apuseni.

Memoriul lui Amos Frâncu nu a rămas fără urmări. Guvernul a dispus Inspectoratului Regional Silvic din Cluj să caute modalități de salvare corespunzătoare și definitive „a acestei importante probleme care se ridică în fața căilor de dezvoltare ale României Mari”. Instituția clujeană trimite, la rândul ei, constatările și soluțiile care le prevedea arătând, printre altele, următoarele:

„Faptul că ținutul moșilor este o regiune complet muntoasă, lipsită de terenuri agricole și de căi de comunicație lesnicioase, a făcut ca din timpurile cele mai vechi această populație să pribegască în toată lumea pentru a-și câștiga existența. Sub dominația maghiară nu s-au căutat măsuri de îndreptare, deoarece interesul era ca această populație, cu un trecut istoric glorios, să rămână în permanență într-o neagră mizerie.

Guvernul român, în dorința de a schimba în bine situația acestui popor, a căutat ca prin aplicarea legii de reformă agrară, în mod cât se poate de drastic, în (chiar) pădurile statului, să întărească situația materială a acestei populații prin trecerea în mâna ei, sub formă de păduri și pășuni comunale, a aproape toate terenurile împădurite și neîmpădurite din această regiune”.

Se arată apoi că aceste măsuri nu erau însă suficiente pentru a le da posibilitate moșilor „de a folosi aceste bunuri în modul cel mai rentabil”, astfel că se propuneau următoarele:

1. Cererea unei bune rețele de comunicații, pentru ca moșii să-și poată valorifica în mod rentabil produsele, să se poată face „aprovizionarea lesnicioasă cu cele necesare existenței”, să se poată introduce cultura (bineînțeles, școala, cartea, cinematograful, teatrul, etc.), să se poată aplica rapid și eficient măsurile de ordin sanitar „și în genere civilizarea munților, prin accesibilitatea lor, și crearea de diferite instituții și deci surse de existență”. Să se construiască șosele bune de legătură între sate, o cale ferată industrială, „care plecând din Cluj va strădui inima acestor munți atingând cele mai importante centre locuite”, racordându-se orașul Câmpeni la linia ferată Cluj-Turda, respectiv rețeaua normală de căi ferate. Se propune totodată ca Ministerul de Război să trimită trupe speciale de geniu pentru începerea lucrărilor la liniile de comunicație

din Apuseni astfel proiectate. Casa Pădurilor va asigura materialul rulant, șinele, „iar restul îl va cere gratuit Ministerului de Război”, traversele urmând să se construiască din pădurile care au mai rămas în posesia statului. Pe lângă armată, unele lucrări să fie asigurate de „populația locală a acestor munți, procurându-se în felul acesta și un izvor de câștig al existenței lor”.

2. Înlesnirea aprovizionării moșilor cu alimente, în special cereale, deoarece se cunoaște faptul că în munți nu se pot face culturi agricole din cauza climei reci și a terenurilor necorespunzătoare. Se propune ca „prisosul de cereale din fiecare an din producția fermelor statului, disponibil pentru vânzare, să fie distribuit populației din Munții Apuseni prin înființarea a cinci depozite, și anume în Turda, Câmpeni, Abrud, Gilău și Huedin, pentru ca aceste cereale să ajungă în mâna populației pe prețuri inferioare” celor reale, șefii ocoalelor silvice din zonă să administreze aceste depozite. Tot astfel, casa pădurarilor să se ocupe de desfacerea cherestelei în centrele bogate în cereale, pentru schimb de produse, cerealele urmând a fi aduse în depozitele astfel create din Apuseni. Ministerul Domeniilor va sprijini această achiziționare de alimente pentru moși.

3. Continuarea exploatarea pădurilor în regiile, cu banii statului, astfel procurându-se de către moși „un mijloc de câștig în apropierea satelor lor”. Moșii vor obține banii necesari întreținerii gospodăriei și chiar alimente și cereale la prețuri convenabile. Din profitul net al statului urmând a se acorda și „prime de muncă și ajutoare culturale”.

4. Întrebuințarea statutului personalului silvic din zonă, asigurarea pazei și buneii administrării a pădurilor, pentru că „printr-o administrație slabă, prin exploatarea barbare și prin neregenerarea la vreme a porțiunilor tăiate, în scurt timp se va pierde și acest unic capital de existență al moșilor”.

5. Amenajarea pădurilor, în mod științific și economic, pentru ca tăierile să se facă după normele stabilite și optime dezvoltării viitoare a fondului silvic.

Acestea erau în principal nevoile propuse de instituția silvică din Clujul acelor ani de largă respirație națională a României Mari. Ele rămân valabile și astăzi, urmând ca împreună cu alte măsuri (privind turismul, facilități economice pentru dezvoltarea industriei), să primească dimensiuni concrete - cu cel puțin tot atâta responsabilitate față de Apusenii identității noastre istorice glorioase, ca și în anii de început ai dezvoltării României Mari.

Vasile LECHINȚAN

La Abrud s-a dezvelit un bust în bronz al lui Avram Iancu

Un vechi proverb românesc spune că „mai bine mai târziu decât niciodată”. Există localități, unele chiar la câmpie, lângă Dunăre, care au închinat o statuie sau un bust lui Avram Iancu. Cu toate că istoria Abrudului se împletește strâns cu cea a Iancului, cu toate că au mai existat inițiative de acest gen, ele nu s-au concretizat decât în vara acestui an. De ce? Un posibil răspuns ar fi că, așa cum primii creștini nu au simțit nevoia să aibă icoane pentru că-l aveau viu în inima lor pe Iisus, la fel și moșii păstrează cu sfințenie în sufletele lor memoria lui Avram Iancu.

Ca mărime, populație sau forță economică, Abrudul s-ar putea număra la „etc” printre localitățile țării. Dacă nu este așa, este pentru că străzile, casele, oamenii săi au fost nu numai martori ai evenimentelor istorice, ci și activi participanți la ele. De la daci și romani până la cnejii români, de la Horea și Avram Iancu până la Marin Preda, generații după generații și-au purtat pașii prin aceste locuri. Aceste străzi și casele din jur au fost martori muți ai vremurilor de calm și progres dar și ale furtunilor istoriei. Ele sunt blazonul nostru, al abrudenilor și, ca orice blazon, trebuie apărat și onorat cu orice preț. Dezvelirea bustului lui Avram Iancu și amplasarea lui chiar în aceste locuri este gestul pios pe care generația noastră îl aduce memoriei craiului moșilor și întregii generații pașoptiste.

A vorbi despre Avram Iancu este onorant și dificil în același timp. Onorant pentru că el a rămas ca o rază de lumină în conștiința noastră, dificil pentru că moșii îi cinstesc

amintirea punându-i portretul sub ștergar, alături de icoane. Instinctiv sau conștient îl consideră un sfânt. Ori, când vorbești despre sfinți, trebuie să mergi în vârful picioarelor.

Numele său a rămas asociat cu un moment de vârf al istoriei noastre naționale: revoluția de la 1848. În cele ce urmează nu o să mă refer la datele istorice, ele sunt binecunoscute, ci aș încerca să schițez (cuvintele nu sunt niciodată suficiente) portretul, personalitatea lui Avram Iancu.

La numai 24 de ani el s-a făcut ascultat nu numai de moși, ci de toți românii din Transilvania. Ori, ca să obțină acest lucru, trebuie să fi dat dovadă de calități psihice și morale deosebite.

G. Barițiu, în „Gazeta de Transilvania”, scria despre Iancu: „Parcă-l văd și acum înaintea ochilor. Ori de câte ori lua cuvântul, era cu neputință să nu răpească cu sine pe ascultători. Iancu era unul din junii cei mai frumoși ai timpului său”. Vorbea rar și fără obișnuitele artificii. „Oamenii bătrâni îl luadă pentru sfatul cuminte - sublinia Vasile Dobrescu - iar tineretul îl admiră pentru curajul săi și pentru avântul nădejdelor sale închinat poporului”.

A renunțat la satisfacții personale în folosul unui mare vis: fericirea națiunii.

Nimic nu l-a abătut din drumul său, a trecut peste nimicnicia vremii și a oamenilor, a rămas stănă de piatră în vijelia vremurilor.

De numele său se leagă omenia, cinstea, hărnicia, dragostea de viață și mai ales lupta și tot ce înseamnă demnitatea unui popor. Demnitatea nu este o simplă calitate

umană. La nivelul comunității ea reprezintă conștiința propriei valori, în condițiile respectării celorlalți și neacceptării sub nici o formă a înjosirii și umilitei. A fost toată viața un om cu coloana vertebrală dreaptă, refuzând avantajele proprii, pretinzând foloase pentru națiunea sa.

A dorit să schimbe lumea în mai bine pentru cei mulți. Nu a știut să mintă, nu a acceptat să fie mințit, a respectat și a pretins să fie respectat, el și națiunea română. El este erou exemplar: „Țineți cu poporul toți - îi îndemna Simion Bărnuțiu pe oamenii politici - căci el vă arată calea ce trebuie să o urmați”. Avram Iancu a înțeles mai bine ca oricine acest lucru. El s-a identificat cu poporul săi iar acesta s-a recunoscut pe sine în persoana Iancului.

Cei ce au luptat alături de el trebuiau să depună un jurământ.

„Jur că voi susține totdeauna națiunea noastră română pe calea dreaptă și legitimă și o voi apăra cu toate puterile.

Jur că voi ține și voi apăra legea și limba noastră română, precum și libertatea, egalitatea și frățietatea!

Jur că voi respecta toate națiunile, poftind egală respectare de la dănele: nu voi încerca să asupresc pe nimeni, dar nici nu voi suferi să ne asuprească nimenea!”

Ei și-au respectat jurământul! Dar noi? Mai mult ca niciodată avem nevoie de o coloană vertebrală dreaptă, de modele umane vii. Altfel, la ce bună istoria?

Prof. Valeria GAIȚĂ,
Grupul Școlar „Horea, Cloșca și Crișan”
Abrud

Orașul fără statui Crăișorul este așteptat în Valea Jiului

În inima Munților Apuseni, și mai cu seamă pe valea Arieșului Mic, unde dealurile înalte sfârșesc brusc de o parte și de alta a apei, în satul cunoscut în istorie sub numele de Vidra de Sus, cea mai mare mândrie a moșilor este Avram Iancu.

Chipul său este viu, iar faptele sale strălucite au intrat în legendă. Nu există nici un locuitor al munților, tânăr sau bătrân, care să nu fi auzit de strălucitorul lor tribun. Chiar dacă soarta i-a strămutat în alte locuri din țară, moșii au dus cu ei imaginea Iancului, un om înalt, frumos, de o ținută elegantă și impunătoare. Valea Jiului a fost un astfel de loc ales de moși pentru a-și trăi viața. Există câteva sute de familii de moși pe plaiurile noastre, care trăiesc în spiritul lui „Avram Iancu”. A-i ridica o statuie în Petroșani ar însemna o prețuire adusă moșilor, „moșilor noștri”, dar și o rededeptare a spiritului Iancului. De pe valea Arieșului Mic și până la Petroșani drumul e lung și întortocheat, cum lung și dificil a fost și drumul visurilor lui Avram Iancu. Să încercăm să scurtăm acest drum și să aducem pe Iancu la noi, cu atât mai mult cu cât Petroșaniul este orașul fără statui. Gestul s-ar înscrie în spiritul testamentului lui Avram Iancu: „Ultima mea voință, unicul dor al vieții mele fiind să-mi văd Națiunea mea fericită”.

Pentru a transforma un vis în realitate, pentru a adevăra spusele lui Octavian Goga că „istoria noastră învață din religia lui Avram Iancu”, să sprijinim inițiativa Societății „Avram Iancu” - Filiala Valea Jiului, prin contribuții bănești în contul 45107552 - B.C.R., sucursala Petroșani. Să-l însoțim și noi, „jienii”, cu bucurie și faptă pe craiul munților, Avram Iancu, și să-l aducem pe meleagurile noastre.

Prof. Cornelia PANTELIMON

Din veci în veci și timpul și tainele încep...

Conducătorul suprem, de necontestat, al Revoluției, al Războiului național din Transilvania a fost Avram Iancu.

Autoritatea, competența și strădaniile sale, dar mai ales realitatea vie, impresionantă, istorică, a țării românești de pe plaiuri, a republicii țărănești, dovedesc cu prisosință acest rol, pentru că ceea ce se realizase în această parte de țară, în iureșul revoluției, sub conducerea sa, era o țară nouă, înfăptuită de popor, pentru popor, apărută de o oaste populară condusă de oameni din popor, slujind până la sacrificiu interesele poporului.

Toate gândurile și strădaniile, toate actele și faptele erau spre obșteasca lui stare și fericirea tuturor.

Craiul Munților se frământa zile și nopți în momentele de cumpănă pentru moșii săi dragi și pentru poporul său cu care se identificase până în străfundul sufletului.

Azi, în prag aniversar, când iarna își revărsa în jocul zurgălăilor albu-i așternut, când de la gura sobei însoțite de licăritul lămpii din perete, colindele încep să-și spună cuvântul, noi, cei care te urmărim, îți le închinăm și ne închinăm ție luceafăr al moșilor din Apuseni.

Să nu uităm că-er, printre luceferi și stele scufundat, nepieritori, din câte-s, doar sufletul-i lăsat, să-i treacă nevederii îndepărtata vamă, cu veșnicia lunii doar sufletului de-o samă și poate să ne-arate cu încercartu-i braț cum să trăim în pace ca prieteni și ca frați.

Dr. medic veterinar,
Radu LĂCĂTUȘ
Vicepreședinte al Societății Avram Iancu

O tradiție de prestigiu a filialei din Turda Simpozionul „Cinstire străbunilor eroi“

În sala festivă a colegiului „Mihai Viteazul” din Turda s-au desfășurat joi, 18 noiembrie, lucrările simpozionului cu genericul „Cinstire străbunilor eroi”, care se află la a VI-a ediție. În urmă cu șase ani, profesorii de istorie, d-na Violeta Nicula, Valentin Vișinescu și Alexandru Dărăban, membri ai biroului filialei Turda, au inițiat această acțiune, ca un mijloc concret de a contribui la educația cultural-patriotică a tinerilor elevi din orașul nostru.

La prima ediție, care s-a desfășurat la Liceul Agroindustrial, au susținut referate cu subiecte din viața și lupta eroilor neamului, patru cadre didactice, profesori de istorie și trei elevi. Următoarele ediții, care au avut loc alternativ la liceul amintit și Liceul „Mihai

Societății „Avram Iancu” și cărți cu conținut istoric, iar la simpozionul din acest an cupe de sticlă pe care era gravată denumirea și data simpozionului. La sfârșitul lucrărilor, cu toți cei prezenți, s-a organizat un program de dans-discoecă. S-a creat astfel o tradiție în filiala noastră și evenimentul este așteptat cu bucurie și interes de către tinerii din liceele turdene.

În acest an simpozionul „Cinstire străbunilor eroi” a fost dedicat omagierii și comemorării a 400 de ani de la Unirea Transilvaniei cu țara, împlănită de către Mihai Viteazul, și 175 de ani de la nașterea Crăișorului Munților, Avram Iancu. Alături de membrii biroului și profesori din Colegiul „Mihai Viteazul”, au participat dl. președinte al Consiliului Național, ing. Constantin Sicoe și d-na Doina Ursu, directoarea colegiului, iar ca invitați dl. prof. univ. Călin Felezău (fost elev al Liceului „Mihai Viteazul”) și dl. viceprimar Tudor Ștefănie.

Referenții și lucrările prezentate au fost:

- Bogdan Dicher - cls. a XII-a F, „Personalitatea lui Mihai Viteazul”;

- Ioana Teodorescu - cls. a XI-a, „Lupta de la Șelimbăr și intrarea victorioasă a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia”;

- Ionuț Orbean - cls. a XI-a, „Domnia lui Mihai Viteazul în Transilvania”;

- Vlas Miron - cls. a XII-a, „Personalitatea lui Avram Iancu”;

- Sanda Seghedi - cls. a X-a, „Cetatea din munți”;

- Mihai Bercea - cls. a X-a, „Avram Iancu și Ludovic Kossuth - încercări de apropiere româno-maghiare în Revoluția de la 1848”.

Atât referatele prezentate, cât și intervențiile domnilor prof. univ. Călin Felezău, prof. Valentin Vișinescu și președinte ing. Constantin Sicoe, au fost urmărite cu atenție și interes de către întreaga asistență (circa 250 elevi, profesori, părinți). Acest lucru ne convinge că acțiunea inițiată cu șase ani în urmă este meritorie și eficientă pentru educația cultural-patriotică a tinerilor și va trebui continuată cu aceeași exigență și dăruire. Pentru reușita celei de a șasea ediții a simpozionului, biroul filialei din Turda felicită și aduce mulțumiri d-lui prof. dr. Alexandru Dărăban, vicepreședinte al biroului, precum și sponsorilor care ne-au ajutat pentru fabricarea și gravarea cupelor - Fabrica de Sticlărie și dl. manager Sorin Buguer.

Dr. ing. Lucia ROMAN,

Președinta Filialei Turda a Societății „Avram Iancu”

26 septembrie 1999, la statuia Crăișorului, cu prilejul inaugurării noului sediu al Filialei din Turda D-na Lucia Roman, președinte al filialei

Viteazul”, au cuprins referate și comunicări prezentate numai de către elevi din clasele IX - XII, pregătite sub îndrumarea profesorilor de istorie. De fiecare dată au fost prezenți atât cadre didactice cu specialitatea istorie, cât și factori de conducere ai școlii respective, dirigenții elevilor care au susținut comunicări și, uneori, chiar și părinți ai acestora. Apreciind în mod deosebit activitatea cultural-educativă desfășurată în cadrul filialei cu tinerii, Consiliul Național al societății noastre ne-a onorat întotdeauna cu prezența președintelui consiliului și, adeseori, alți 3-6 membri, precum și președinți ai altor filiale.

Elevilor referenți li s-au înmănat premii în bani, insigne ale

Filiala Turda are sediu nou

Cu un an în urmă, la 25 noiembrie 1989, Consiliul de conducere ales în cadrul adunării generale a filialei din Turda își propunea în planul de activitate pentru anul acesta, ca prim obiectiv, amenajarea unui sediu în care să ne putem organiza unele activități culturale educative, unde să ne asigurăm în siguranță documentele și să putem organiza o permanență zilnică pentru legătura cu membrii societății.

Cu multă bucurie și eficiență, acum ne putem desfășura activitatea într-o încăpere corespunzătoare, în condiții optime. Această realizare a fost posibilă datorită Primăriei care ne-a atribuit spațiul respectiv. Menționăm că dl. ing. Virgil Blasiu, primarul municipiului Turda, este vicepreședinte al filialei noastre. În toate acțiunile organizate de biroul filialei i-am simțit sprijinul moral și material.

Spațiul pe care l-am solicitat era al unei încăperi care, cu toate că se află în centrul orașului, a fost părăsită cu zece ani în urmă, când fanfara fabricii de sticlărie s-a desființat. Degradarea acestei încăperi era atât de mare încât nimeni, în afară de mine, nu credea că va mai putea fi refăcută și transformată într-o încăpere civilizată, în care să intri cu plăcere. Cu mult curaj, stimulată de încrederea celorlalți membri ai biroului, după ce spațiul ne-a fost atribuit, am început

Constantin Sicoe, președintele Societății Avram Iancu

munca prin procurarea materialului de construcție necesar, a lemnului. În primele faze a fost evacuată din încăperea apa care a inundat-o din cauza unor conducte defecte și care s-a ridicat până aproape la 1 m, creând un mediu optim broaștelor care erau stăpânele locului. Este greu să descriu acum etapele prin care am trecut până a început să se contureze o încăpere care putea fi utilizată. În discuțiile cu membrii biroului s-a conturat posibilitatea ridicării unui zid interior care să separe un grup igienico-sanitar și o magazie. Treptat, pe parcursul a șapte luni de muncă și eforturi, s-a realizat sediul nostru. Nu pot să trec cu vederea înțelegerea de care m-am bucurat în familie și faptul că în fiecare zi soția mea și băieții (uneori toți trei) m-au ajutat efectiv la cele mai grele munci. În limita timpului disponibil m-au ajutat și alți membri ai biroului, dl. prof. I. Onacă, Stelian Mărginean și ing. Petru Herculea.

Totul a fost însă posibil datorită unor inimoși sponsori, membri ai Societății Avram Iancu sau simpatizanți, dintre care unii și-au complexat adeziuni pentru a intra în rândul membrilor. Astfel sunt domnii Costică Mocanu, Vasile Dolha, C-tin Nicorici, Baciu Ștefan, d-na Ileana Coponeș și Costea Rodica, dl. Costea Nelu, Boca Ioan, Sârban Vasile, Pașca Ilarie și mulți alții, cărora le

mulțumim cu deosebită căldură și recunoștință. Un deosebit ajutor am primit de la colegiul Mihai Viteazul, gaz metan RATCFL, Romstal Construct, Sanex, CIG Câmpia Turzii și alte societăți comerciale din Turda și Cluj. Și, ca urmare, în 26 septembrie 1999 a putut fi inaugurat noul sediu, prin sfințirea lui de către dl. părinte Octavian Băieșu (membru al Consiliului Filialei Turda).

La festivitatea și bucuria noastră au participat un mare număr de membri și simpatizanți, precum și oficialități locale și județene.

La monumentul lui Avram Iancu ridicat și dezvelit în urmă cu un an au fost depuse flori și au rostit scurte cuvântări: C-tin Sicoe, președintele Consiliului Național al

Societății Cultural-Patriotice Avram Iancu, Virgil Blasiu, primarul municipiului Turda, Ioan Rus, vicepreședinte al filialei Alba și d-na Lucia Roman, președinta filialei Turda.

Spectacolul a fost susținut de corul „Simbol”, îndrumat de dl. părinte Octavian Băieșu, și grupul folcloric „Doina Iancului” a filialei Turda, având ca soliști pe Sava Negrean Brudașcu, Mariana Morcan, Geta Fărțală Florea, Aurel Șuteu, Mircea Bocoș și Mihai Mariș. Nu au lipsit, desigur, momentele vesele moștești prezentate de Nicolae Giurgiu.

Crăișorului

cu ocazia dezvelirii
Monumentului de la Turda

O, cât te-am așteptat,
Crăișorule,
Cât te-am așteptat!
Și fluierul* din care cântai
Ți l-am păstrat!
130 ani
Ți l-am păstrat...
Cariile l-au furnicat,
Dar ți l-am păstrat,
Și te-am așteptat!
Peste tot în Apuseni
Te-am întâlnit
Și te-am întrebat
Despre Revoluție.
Mi-ai șoptit:
- Este adevărat!
Eu pentru Ardeal
M-am sacrificat!
La Câmpeni și la Blaj,
La Vidra,
Oriunde ne-am întâlnit
Ne-am sfătuit...
Tu erai înveșmântat
În gânduri
De-arânduri...
Te-am găsit
Pe trepedul faptelor tale
Instalat...
Și-mi păreai
Ca un Tribun
Roman
Adevărat!
O, nepot al lui Horea
Fii binecuvântat!
Urcă,
Așează-te pe pedestalul
În cinstea ta
Ridicat!
De azi înainte
Altfel ne vom privi,
Față în față...
Ți voi spune în fiecare
Răsărit de soare:
- Bună dimineața
Crăișorule,
Bună dimineața!
Tu,
De pe socul tău,
Erou al României,
Erou și Martir
Al Munților Apuseni,
Vei răspunde,
Înseninat cu fața:
- Bună dimineața
Turdeni,
Bună dimineața!

George BOSSUN

Notă: autorul deține un fluierciomag, la care a cântat Avram Iancu

Sediul filialei din Turda dispune de un club în care se găsesc jocuri de șah, table, remy, se organizează seri de dans pentru tineret, consfătuiri, consultații pe teme de istorie a patriei și a orașului Turda, teme cu caracter medical pentru prevenirea bolilor frecvente în sezonul de toamnă, iarnă, primăvară, teme de bioenergie și diferite curiozități din natură etc.

Pe măsură ce membrii filialei și, mai ales, tinerii din grupa de tineret se conving că în cadrul creat la sediul și clubul filialei pot petrece clipe plăcute, frecvența lor crește. Astfel, putem afirma că în viața și activitatea filialei din Turda s-a produs un semnificativ salt calitativ. Și pentru că avem un sediu confortabil și membri dotați și inimoși, suntem siguri că activitatea noastră se va îmbunătăți mereu.

Nicolae GIURGIU,
Prim-vicepreședinte al filialei Turda a
Societății „Avram Iancu”

Virgil Blasiu, Primarul Municipiului Turda

Unirea din 1918

Pas cu pas, în secolul al XIX-lea, s-a început realizarea statului național român, dar abia primele decenii ale secolului al XX-lea au desăvârșit procesul istoric.

Participarea la războiul mondial este o continuare a acțiunilor anterioare. Se spera ca după terminarea războiului, România va ajunge la toate teritoriile ei.

Imperiile multinaționale trebuiau să se prăbușească. Pe fondul profundelor transformări, regimul austro-ungar institue măsuri severe, publică ordonanțe care interzic manifestări politice în Transilvania și Bucovina. Discriminarea națională se accentuează, mulți locuitori ai imperiului au fost obligați să lupte pentru o cauză străină, pentru păstrarea statului dualist, să lupte împotriva popoarelor din jur, ei fiind de aceeași etnie. În Transilvania s-au luat măsuri severe împotriva românilor, aceștia nu mai pot cumpăra pământuri fără aprobarea autorităților, în caz de trădare se sechestrează și se confiscă averea, școlile sunt puse sub controlul statului; sunt obligați să iscălească declarațiile de condamnare a Antantei și a României, să semneze declarațiile de loialitate față de tron și patrie, refuzul însemna deportarea în pusta maghiară sau întemnițarea. Mulți militari români au părăsit armatele austro-ungare, înscriindu-se voluntari în armata română.

Populația e animată de dorința de a se desființa statul multi-național și să se formeze statele naționale.

Basarabia - vechiul pământ românesc răpit de Rusia în anul 1812 este cel care începe procesul de întregire a țării. Revoluția bolșevică din octombrie/novembrie 1917 a destrămat imperiul. Ideea de autodeterminare este tot mai mult îmbrățișată. În octombrie 1917 la Chișinău se constituie Congresul ostașilor moldoveni, care proclamă autonomia Basarabiei și cer convocarea Sfatului Țării. În noiembrie acesta se și constituie sub această denumire, iar în decembrie se proclamă Republica Democratică Moldovenească.

Sfatul Țării cere ajutorul militar guvernului român, aflat la Iași. În ianuarie 1918, cu consimțământul german, trupele românești intră în Basarabia.

La 24 ianuarie 1918 Sfatul Țării proclamă Republica Moldovenească „slobodă și de sine stătătoare”. La 27 martie/9

aprilie Sfatul Țării, în numele poporului declară: „de azi înainte și pentru todeauna se unește cu mama sa România”.

Condițiile create în Europa, îndeosebi în vara și toamna anului 1918 au dus la dezmembrarea fără putință de oprire a Imperiului austro-ungar. La 12 octombrie 1918 se întâlnesc la Oradea conducătorii Partidului Național Român din Transilvania și hotărăsc trecerea la aplicarea dreptului de autodeterminare a românilor. Hotărârea a fost întărită a doua zi, prin adeziunea Secției române a Partidului Social Democrat din Ungaria, adusă la cunoștința Parlamentului din Budapesta în data de 18 octombrie 1918 de către Alexandru Vaida Voevod. Exemplul românilor din Transilvania este urmat de românii din Bucovina care își aleg în 27 octombrie Adunarea Constituantă, cu împuternicirea de a vota o moțiune cu privire la „Unirea Bucovinei cu celelalte Țări Românești într-un stat național independent”.

Un moment important se realizează în noaptea de 30/31 octombrie 1918, când românii din Transilvania își constituie Consiliul Național Român Central, format pe bază de paritate din 6 reprezentanți ai Partidului Național Român și 6 ai socialiștilor români. „Marele Sfat al Națiunii Române” publică, la 20 noiembrie, convocarea pentru 1 decembrie 1918 a Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. La 1 decembrie, Ștefan Ciceo - Pop președintele Consiliului Național Român Central a înfățișat importanța momentului istoric. Gheorghe Pop de Băsești, președintele Partidului Național Român și Vasile Goldiș au arătat biruința ideii și dorinței de unitate națională. Iuliu Maniu la fel ca și Iosif Jumanca subliniază unitatea culturală sufletească și spirituală a românilor. Actele de la 27 martie, 28 noiembrie și 1 decembrie 1918 au realizat pe rând Unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei la vechiul Regat românesc, înfăptuindu-se unitatea statală a românilor.

Unirea cea Mare avea să fie consacrată și recunoscută pe plan internațional prin tratatele de pace de la Versailles, Paris din 1919 - 1920.

Alexandru RUS

Vicepreședinte al Societății cultural-patriotice
„Avram Iancu” din România

Alba-Iulia Sala Unirii

Alba-Iulia Muzeul Unirii

Alba-Iulia Sala Unirii

La Mutătură - Lazăr Morcan

Reflecții în legătură cu Marea Unire

La împlinirea a 81 de ani de la unirea Transilvaniei cu Patria Mamă, cel mai mare eveniment din istoria patriei noastre, istoria României, reînviind fapte, idei și impresii, retrăim și mai mult sentimentul de trăinicie pe care Adunarea de la Alba Iulia, de la 1 Decembrie 1918, l-a lăsat în primul rând în sufletul românilor care l-au înfăptuit, dar și al nostru al tuturor urmașilor celor de atunci, fiind convinși că actul de unire de la Alba Iulia, 1 Decembrie 1918, nu poate fi zdruncinat, nu se poate trece peste el.

Intr-adevăr, unitatea de dorințe și vrei, comunitatea de simțăminte, influența reciprocă dintre mase și intelectuali dar mai ales a celor dinți asupra celorlalți, în hotărârile de la Alba Iulia, au mare importanță, ceea ce îl făcea pe Nicolae Iorga să spună: „Sunt ceasuri de acestea când intelectualii merg cu teoria mai greu pe câtă vreme poporul, cu simțirea lui viitoare, merge cu mult mai repede și cu vijelia sub ferestrele de la Alba Iulia, nu se puteau ține multe ședințe. A fost una și hotărâtoare”.

Adunarea de la Alba Iulia a fost cea mai măreață dintre toate manifestările suveranității naționale nu numai prin covârșitoarea mulțime care a luat parte la ea, dar și prin manifestarea și demnitatea cetățenească, conform martorului ocular, prof. Ion Lupaș.

Adunarea Națională de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia, privită în perspectiva anilor trecuți de atunci, peste 80, apare măreață prin ideea pe care a înfăptuit-o, și prin cadrul de solemnitate pe care l-a conferit solidaritatea conducătorilor și unanimă însuflețire a maselor populare. Hotărârile de la Alba Iulia cuprind tot ce a frământat o națiune în veacurile de restriște, povața adâncă a

trecutului în aceeași măsură ca și credința neclintită în adevărurile luminoase ale manifestării.

Nu trebuie să uităm că în timp ce la Alba Iulia se săvârșea mărețul act al unirii, și a doua zi și a treia zi în toată Transilvania, cei ce nu putură fi de față în cetatea lui Mihai Viteazul sărbătoreau cu același entuziasm marea hotărâre. În ziua de 1 Decembrie, la orele 10.00, clopotele tuturor bisericilor vesteau începutul Adunării istorice. Slujbe religioase se oficiază peste tot, însuflețite de intonarea cântării „Deșteaptă-te române!” a lui Andrei Mureșanu, cântată de întreaga asistență. Serbări au avut loc în toate satele. Cuvântări emoționante în simplitatea lor, rostite de modești dar vrednici intelectuali ai satelor, vesteau poporului ziua săvârșirii. La proporții mai modeste se asemănau cu cea de la Alba Iulia și manifestările din celelalte orașe: Oradea, Beiuș, Arad, Timișoara, Lugoj, Deva, Turda, Cluj, Bistrița, Năsăud, Sibiu, Brașov etc. Cuvântările festive rostite de intelectuali frunziși vesteau marile hotărâri de la Alba Iulia, îndemnând la răvnă și muncă, pentru a face, din țara unită, țara năzuințelor de veacuri ale poporului.

Cât privește Marea Adunare, la orele 11.00 Gheorghe Pop de Băsești deschide adunarea, salutând pe toți cei prezenți, cerându-le să pună „Piatra fundamentală a neamului românesc”.

Cuvântarea festivă și solemnă a fost rostită de Vasile Goldiș. Goldiș supune spre aprobare cinstitei Adunări Naționale hotărârea de unire: „Adunarea Națională decretează unirea românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească și teritoriile locuite de ei cu România”.

Urmează la cuvânt Iuliu Maniu,

președintele Partidului Național Român, care a spus printre altele: „Numai printr-un regim democratic putem întări țara noastră românească, mai ales când trebuie să ținem seama de cerințele vieții moderne”.

Ultimul vorbitor a fost Iosif Jumanca, din partea muncitorilor române.

Epuzându-se cuvântările oficiale, Gheorghe Pop de Băsești supune adunării spre aprobare hotărârea citată de Goldiș care a fost primită cu unanimitate și cu mare însuflețire. Putea declanșa președintele hotărârea solemnă că „Adunarea națională a poporului român din Transilvania, Banat și Țările Ungurene a primit rezoluțiunea prezențată de Vasile Goldiș în întregimea ei, și astfel unirea acestor provincii românești cu Țara Mamă este pentru toate veacurile decisă”. [RTF annotation: sfel unirea ace]

Se săvârșea astfel, într-o atmosferă înălțătoare, cuprinsă de o emoție până la extaz, prin chibzuința mătură a unui popor să-și hotărăscă soarta, cel mai însemnat act din istoria milenară, dramatică și eroică a poporului român.

Desăvârșirea unității de stat a poporului român reprezenta un act de dreptate și progres, de mare însemnătate în dezvoltarea istorică a poporului român și a României contemporane.

Trebuie să ne reamintim de aceste mărețe înfăptuiri, ducând la statul nostru român, pe care nu-l putem uita și nici nesocoti, amintindu-ne că înfăptuirea lui este garantată de jurământul de credință pentru națiunea română ca și civilizației umane depus de înaintașii noștri la Alba Iulia, și transmis nouă prin dragostea de neam și de Patrie...

Prof. univ. dr. Crișan MIRCIOIU

Tristete - munți

Trăscău-și cată rostu-n Păscălie...

Din cerul sur și fără nici o stea
se preling dureri pe Țara mea.
Zorile cu iz de mentă-creață
tulnicesc tăceri în dimineață.
Pe gurgui de cremeni mohorâte
norii sfarmă lacrimi ponosâte.
Peste creste și peste frunzară
Dumnezeu a răsturnat un ciubăraș de ceară.
Din tămăielniți cetinii bătrâni
mirezme-mpart cu nevăzute mâni.
Gânjit diac rămas din veșnicie

Cu toamna-n aripi crapă zarea, șturzii
lăsând sub ei, departe, Cheia-Turzii...
Pe drumuri lungi, ca ei, cu caznele-n târhaturi
pornesc și Moții stârniți de prin olaturi
de sfânta glăsuire a lui Iancu
rămasă pururi vie ca să-nfrunte veacu'...

Petre BUCȘA
(1941)

Crișan 1733 - 1785, o moarte misterioasă

„... Iar Crișan a făcut ca să vorbească vremurile“
Marcel Petrișor, romanul „Crișan“

Răscoala țărănească de la 1874 condusă de Horea, Cloșca și Crișan reprezintă cel mai însemnat moment din lupta seculară pentru pământ și o viață mai bună dusă de țărăimea din Transilvania.

Chemați de la coarnele plugului, fără să aibă diplomă de nobili, cu atât mai puțin coroană de domnitori, țărani din Munții Apuseni au încins sabia și au pornit lupta pe viață și pe moarte contra asupritorilor.

Horea, Cloșca și Crișan, martirii neamului românesc, se înalță din negura vremurilor ca o mărturie solemnă a dragostei de neam pentru care au dat tot ce au avut mai scump: viața.

Horea și Cloșca au fost frânți cu roata la Alba Iulia, pentru că, împreună cu Crișan - mort în mod misterios în temniță -, au încercat să elibereze poporul român din Ardeal de ȧrgia lanțurilor cu care ungurii i-au ferecat pe români.

La sfârșitul tragic al acestor eroi s-a adus multă lume, mânăta cu biciul, să fie martoră la tragedia ce se desfășoară înaintea ochilor lor, să vadă cum se zdrobește cu roata, bucată cu bucată, din trupul aceluia care au îndrăznit să răzbune veacurile de umilire.

Cetatea Alba Iulia este cernită de jale. Iobagii români înaintează cu căciulle în mâini, cu fața suptă de durere, cu ochii adânc întristați în orbite, legănându-se în mers. Sunt aduși de zbirii județelor, a guvernului ardelean, iar soldații călări și pedestri, nobilii și locuitorii unguri înaintează veseli.

Pentru că au vrut să scuture jugul unguresc sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan, iobagii au fost învinși în 28 februarie 1785, iar conducătorii lor executați cu roata.

Horea și Cloșca au fost striviți sub roata ucigătoare. Asupra lui Crișan planează un mister. S-a spânzurat sau a fost spânzurat? Asupra acestui aspect dorim să poposim.

Al doilea vicecăpitan al lui Horea a fost Gheorghe Crișan, născut în comuna Vaca, pe Valea Crișului, și domiciliat în Cărpiniș, comuna lui Cloșca. Era căsătorit și avea un fiu cu numele Ion. În tinerețe fusese soldat într-un regiment de infanterie transilvănean. Crișan a fost, se consideră, capul militar al răscoalei, și de numele lui se leagă acțiunea din care a izbucnit răscoala. El a condus în răscoală importantul efectiv țărănesc care a acționat fulgerător în Munții Apuseni: la Mesteacăn, la Curechi, în Criscior și Brad, în Ribița, Baia de Criș, Valea Bradului, Zdrabți, Mihăileni, Blăjeni. Era plin de inițiativă, înfocat și mândru.

Rubin Patiția scrie că între însoțitorii lui Horea în călătoria a treia la Viena a fost și Crișan. A fost cel mai energic în decursul revoluției. Unde era nevoie acolo îl aflai. Avea cunoștință de carte, studiind în copilărie la școala din Abrud.

A fost sever chiar și față de românii care nu s-au unit îndată cu revoluționarii.

Răscoala iobagilor fiind înfrântă de forțele armatei de reprimare, conducătorii ei au fost prinși. Mai întâi Horea și Cloșca, la 27 decembrie 1784, în Pădurea Scorușel.

În timpul cât i-au prins pe Horea și Cloșca, Horea scoate din sân niște acte și le aruncă în foc, care le mistruie într-o clipă. Peste o lună, la 30 ianuarie, a fost prins și Crișan. A fost prins la Mogoși cu ajutorul a șapte țărani. Crișan este dus la Alba Iulia, păzit de 64 de soldați.

N. Densușianu arată că a fost închis în fortăreață, în temnițele de sub edificiul cel vechi al gărzii. Cercetarea căpitanilor răscoalei a fost încredințată de împărat comisarului conte Ion Kovits. Horea este ascultat de șase ori, Cloșca de asemenea, iar Crișan de două ori.

Horea neagă orice participare, nu știe de nici o revoluție, nu spune nici cauzele, nici scopul și nici nu acuză pe nimeni.

Știe că de patru ani nobilii umblă să-l prindă pentru că a fost la împărat. El nu a avut nici o influență asupra răscoalei. Nu a pus pe nimeni căpitan. Nu știe nici scrie, nici citește. A fost prins de șapte gornici. Nu a fost la Mesteacăn, nici nu știe că acolo a fost o adunare. Nu îl cunoaște pe Gheorghe Crișan și nici nu știe cum s-a început revoluția. Tot așa și Cloșca. Nu a fost căpitan în răscoală. Nu a amenințat pe nimeni și nu a îndemnat pe nimeni.

El nu are recunoscut nimic și nu are arătat cu degetul pe nimeni. Sunt conștienți că suferă pentru o cauză dreaptă, cauza țărănimii iobăgite și a poporului împilat. Curajul și hotărârea de care au dat dovadă, mândria și demnitatea în fața trădătorilor, stoicismul cu care au înfruntat casele și umilirile la care au fost supuși, cu care au primit o moarte atât de crudă, îi ridică în rândurile martirilor neamului, cărora le aducem adâncul nostru prinos de recunoștință.

Gheorghe Crișan declară că a dat poruncă poporului să

se ducă la biserica din Mesteacăn, unde le-a poruncit să-și ia merinde și în ziua următoare să fie la Curechi, de unde vor pleca la Alba Iulia. Cauza răscoalei este greutatea serviciului iobăgesc și fiindcă nobilii și funcționarii nu au voit să comunice rezoluțiile împăratului. Interogarea lui s-a terminat după cele 47 de întrebări, căci la 13 februarie 1785 a fost găsit mort.

Contele Iankovits raportează împăratului că Crișan s-a spânzurat cu cureaua de la opinci. El nu era păzit în închisoare ca Horea și Cloșca.

S-au făcut cercetări, despre rezultatul cărora n-a rămas nici o urmă. A dispărut.

Ca urmare, s-a lătit vestea că Crișan s-a spânzurat. Toți scriitorii unguri, germani și mulți români primesc această veste.

... Probabil că a fost altfel? Împăratul a fost neliniștit în ceea ce privește cercetarea căpitanilor. Nobilii și magnații unguri îl acuzau că el l-ar fi îndemnat pe Horea să se răscolească contra lor.

În instrucțiunile ce le-a dat comisarului Iankovits, împăratul scrie „că are speranță că nu se va dovedi că din țară sau afară din țară să fi îndemnat la revoluție pe Horea“.

Iar guvernatorul Bruckental îi scrie încă înainte de 13 decembrie 1784 „că dacă nu l-ar opri treburile sale ar veni personal să vadă cum stau lucrurile, deoarece chestiunea aceasta are o mare importanță pentru monarhie“. Împăratului îi era teamă că din mărturisirile căpitanilor să nu se deducă că „este complice de autor moral al revoluției, din cauza reformelor sale sociale pe care guvernul ardelean nu le-a aplicat“.

Acum, revenind la „moartea lui Crișan“, se pot afirma următoarele: Horea și Cloșca au negat tot. Nu au acuzat pe nimeni, deci declarațiile lor nu erau supărătoare pentru nimeni.

Crișan, din contră, recunoaște tot, și declară drept cauză a revoluției „sarcinile grele puse de nobili și neexecutarea ordinelor împăratului de către nobili“.

Mai departe, nu a putut merge cu acuza, căci a murit. Al cui a fost interesul? Nu se știe. A fost al nobililor, ca să nu fie arătați înaintea împăratului drept cauza răscoalei? A fost al comisiei ca să nu fie nevoit a arăta împăratului și alte cauze pe care le-ar fi declarat Crișan, nu se știe. Raportul generalilor arată că Crișan s-a sugrumat cu legătura de la opinci sau de la gulerul cămășii, întrebându-l o piatră cu ajutorul căreia a învârtit legătura până a murit. Se poate?

Un om care se sugrumă sucind legătura cu ajutorul unei pietre, când aceea îl strânge de gât, nu mai poate răsufla. În mod firesc îi slăbește puterea, amețește și lasă piatra din mână, iar piatra ce o întrebunează ca sfârșește se mișcă înapoi. Atunci omul, liberat de strânsoare, primește din nou aer și, deci, revine la viață. Eu cred că în acest om nu se poate sugruma. Crișan a fost un om hotărât, energic, n-a fost un laș care să-și ia viața. El a declarat care sunt cauzele răscoalei și de aceea a trebuit să i se astupe gura pe veci ca să nu mai acuze și pe alții.

Iată ce ne face să presupunem că Crișan a fost sugrumat în închisoare de mâini criminale. „El nu s-a omorât, ci a fost omorât de dușmani“.

Această moarte misterioasă a lui Crișan nu a împiedicat comisia ca, la 16 februarie, să-l condamne la moarte, să-l taie trupul în patru părți și să le expună în acele locuri unde a luptat.

Rezultatul format al cercetărilor în cauza morții lui Crișan a rămas îngropat între scrisorile militare. Comisia, grăbind cercetările, a adus sentința de moarte.

Toată nobilimea cerea moartea celor trei căpitanii. Trebuie să moară pentru că iobagii, sub conducerea lor, au îndrăznit să afirme că țara aceasta este românească, că nobilii nu au nici un drept la acest pământ stropit de lacrimile și sângele poporului românesc. Sfârșitul a urmat curând.

Cum a murit Crișan „martirul“ de la 1784 ar putea povesti numai pietrele zidurilor reci ale temnițelor cetății. O moarte misterioasă, neelucidată până în zilele noastre, dusă cu el în mormânt.

Cert este că poporul nostru a știut să cinstească așa cum se cuvine jertfa supremă a celor trei martiri ai neamului românesc.

În calendarul de suflet și simțire românească „moșii“ au trecut spre veșnică pomenire această „sfântă Trinitate de martiri“.

Prof. Eugen GOIA

Alba-Iulia - Obelisc Horea, Cloșca și Crișan

Alba-Iulia - Poarta a III-a a cetății

Cămpeni, Horea Rex Daciae

Cămpeni, Roata cu care a fost omorât Horea

Horea Rex Daciae

(Urmare din pagina 1)

Nobilii stăpâni de moșii să-și părească o dată pentru totdeauna moșiiile. Și ei să plătească dare ca și poporul de rând. Pământurile lor să se împartă între poporul de rând, după porunca ce o va da înălțatul împărat... „Tratativele“ și „Amnistitiile“ dintre răsculați și reprezentanții ai autorităților austriece și ai Guvernului Tran-

silvaniei, sunt sortite eșecului: împotriva lui Horea și a cetelor sale sunt trimise importante efective militare care înăbușesc sângeros răscoala. Horea însuși cade în mâinile călăilor „vândut pe arginți“ de apropiați ai săi, la sfârșitul lui decembrie 1784... sunt prinși de asemenea Cloșca și Crișan. Execuția capilor răscoalei este de o barbarie fără seamăn și fără egal în

Europa acelor veacuri. În ciuda înfrângerii sale, mișcarea lui Horea avea să reprezinte un început riguros al luptei românilor transilvăneni pentru eliberare socială și pentru emancipare națională, luptă continuată strălucit de urmașul lui Horea, cărișorul Avram Iancu și de bravii bărbați care, la 1918, au înfăptuit Marea Unire...

Încercarea de împăcare dintre români și unguri aprilie - mai 1849

În acele vremuri de cumpănă din primăvara anului 1849, când situația românilor din Munții Apuseni era disperată, deoarece nouă din cele zece părți ale Transilvaniei erau ocupate de unguri, armata austriacă se refăcea greu în Țara Românească, Comitetul Național Român de la Sibiu era desființat iar aprovizionarea cu alimente și sare se făcea foarte greu din cauza încercuirii munților de armată maghiară care ataca mereu, a sosit o rază de speranță. La 19 aprilie 1849 emisarul guvernatorului Ungariei L. Kossuth, deputatul român de Bihor în parlamentul de la Pesta, Ioan Dragoș, a sosit la Brad pentru a mijloci și obține împăcarea dintre români și unguri. De aici a trimis o scrisoare lui Avram Iancu și lui Ioan Buteanu, invitându-i la o convorbire pe toți fruntașii românilor în tabăra de la Mihăileni.

În ziua de 23 aprilie 1849, în cartierul lui Buteanu din tabăra de la Mihăileni, au participat la întâlnire: Avram Iancu, Petre Dobra, Vasile Moldovan, Vlăduț și viceprefectul Boeriu. După ce gazda, Ioan Buteanu, i-a prezentat pe cei prezenți, între el și Dragoș s-a purtat un dialog pe care V. Moldovan îl prezintă astfel: ... Dragoș mai spuse: Voi, Ardeleni, v-ați făcut o idee fixă cu naționalitatea voastră și ignorați drepturile cetățenești. La care Buteanu îi răspunde: De-ar avea liberalii voștri puterea de a da paradisul și mi-ar răpi limba, eu aş resigna la paradis. Dragoș a replicat: lasă că v-ar fi dat vouă neamțul naționalitate pentru că ați adoptat negru-galbinismul. Buteanu este intransigent: Principiul nostru nu este negru-galbinismul, ci este libertate națională ori moarte. La caz însă, când casa domnitoare nu mi-ar îndestula aspirațiunile și speranțele noastre, bucuros susțin pe umerii mei un despot, decât trei-patru milioane de despoți, căci fiecare liberal de-ai voștri este un despot tiranic. Dragoș a replicat: Fanatism, la care Buteanu precizează: Acest fanatism sacru a transplatat din generațiune în generațiune viața în români până în ziua de astăzi.

După terminarea dialogului, Dragoș a prezentat propunerile de pace dar, neavând nici instrucțiuni și cum nu putea oferi nici o garanție, a fost sfătuit să se întoarcă la Debrețin și să aducă în scris condițiile formulate de Kossuth. El a plecat imediat și, la 26 aprilie 1849, a fost primit de guvernatorul Ungariei care i-a dat o scrisoare către fruntașii românilor din Munții Apuseni. Avram Iancu a informat pe toți prefectii de această întâlnire, mai puțin pe Axente Sever și Simion Balint, care erau împotriva discuțiilor cu ungurii. Toți cereau continuarea convorbirilor de pace.

Întorcându-se în munți, Ioan Dragoș aduce o serie de concesii din partea guvernatorului. Scrisoarea prezentată, la 3 mai 1849, la cea de a doua întâlnire de la Mihăileni, nu aducea o amnistie generală fără de care nu se putea discuta mai departe. Dragoș s-a angajat să-i scrie lui Kossuth, cerându-i o interpretare precisă. Răspunsul venit avea următoarea redacție: ... „Eu nu consider de compatibil nici cu onoarea, nici cu interesul patriei, ca guvernul să facă inițiativa veșnicilor apropieri de dușmanii înarmați ai patriei, care pot fi socotite ca o lașitate. De aceea, nu mă mai demit la nici o interpretare. Noi nu suntem, care avem de cerut ceva. Cine vrea grație să se anunțe, să petiționeze.

Dacă n-ar face ei bine, vor hotărî armele drepte. Nu numai că nu acord nici un armistițiu, dar am poruncit să se trimită în Zarand puteri noi și un comandant energic, iar lupta să fie imediat continuată...”. E limpede că atitudinea și acțiunea lui Dragoș n-au fost sincere, evenimentele din zilele ce vor urma ducând la un deznodământ tragic.

În ziua de 3 mai Dragoș a sosit la Abrud, iar a doua zi s-a desfășurat în casa viceprefectului Ioan Boer, primarul orașului, o consfătuire în care emisarul lui Kossuth citi scrisoarea acestuia care nu mulțumi pe cei prezenți. În momentul în care Dragoș cere depunerea armelor, Avram Iancu s-a împotrivit, spunând că românii au motive de a nu se încrede în făgăduințe. Dragoș a replicat că poporul dorește pacea și el vrea să le vorbească pentru a le dovedi că toți sunt gata să depună armele. Iancu s-a învoit și a convocat adunări în Abrud și Câmpeni. Poporul prezent l-a întrerupt în mai multe rânduri iar când îi invita să depună armele și să trimită o delegație pentru a-și prezenta dolențele guvernului, cei prezenți nu au putut fi stăpâniți decât foarte greu de Avram Iancu. La propunerile de bani și mai ales bucate, poporul răspunde că doresc pacea care să se încheie cu știrea Consiliului Național și a împăratului și cu condiția ca soldații unguri să nu calce deloc în munți.

La 6 mai 1849 s-a desfășurat o conferință în biserica unitariană din Abrud, fiind prezenți împreună unguri și români. În timpul conferinței a sosit știrea că armata ungurească se apropie de Abrud, știre devenită realitate prin intrarea trupelor maghiare conduse de maiorul Hatvany în Abrud. Avram Iancu a apucat să plece în galop la Câmpeni, lucru ce-l putea face și Ioan Buteanu, dacă nu-l aștepta pe camaradul său V. Moldovan. Dându-se seama că toate potecile de ieșire din Abrud sunt bine păzite, Ioan Buteanu s-a întors la cartierul lui Dragoș, unde la întâlnit pe toți fruntașii românilor care căutau să se pună sub scutul cuvântului de onoare al lui Kossuth. Cu mânie și dispreț i-a spus lui Dragoș: „Trădătorule”. Un cor de glasuri au răspuns, confirmând teribila sentință. Prefectul V. Moldoveanu i-a strigat: „... Ai avut o purtare infamă și nu meriți decât blestemele noastre și ale cerului...”.

În timp ce Dragoș încerca să șoptească o scuză, a intrat Hatvany urmat de patru ofițeri... „Așa-i domnule maior că nimeni nu va compormite pe Kossuth?”, s-a adresat Dragoș către comandantul ungur... „Nu”, a fost răspunsul rece al acestuia. Apoi, rând pe rând, au părăsit locuința lui Dragoș. A doua zi Hatvany l-a invitat la întrevvedere pe Ioan Buteanu și, cum pe dealuri se vedeau grupe tot mai mari, cetetele lui Avram Iancu, acesta l-a făcut răspunzător de cele ce se vor întâmpla. L-a dus în cartierul său și l-a pus sub pază severă. Toate încercările de evadare au fost zadarnice, în lanțuri, ca un martor mut, Ioan Buteanu a asistat la bătălia și înfrângerea ungurilor la Abrud. Hatvany a reușit să fugă cu el, ducându-l legat de un tun și pe prefectul Zarandului, Ioan Buteanu, împreună cu tribunul Vițianu. În afară de prefectul Petre Dobra, ucis mișelește, ceilalți tribuni și prefecti au fost eliberați de oastea condusă de Avram Iancu care, găsindu-l pe nefericitul deputat Ioan Dragoș, l-au ucis.

Prof. Teodor ȘANDOR

Patrie

Patrie, monedă de aer
Cu chip nevăzut
Abia de te bănuiești o clipă
În palmă, ca un sărut

La-mpărțire de prăzi și cetăți
Străină ești, depărtată și castă
Întreagă-n întuneric te-arăți
Doar celui ce-și pipăie rănile-n coastă.

Ion URCAN

În zodiacul geografic de semnificații românești, Ardealul ocupa un loc masiv eminent etnic, în așa măsură, încât nu ne putem înțelege pe noi ca neam dacă nu înțelegem Ardealul.

Ardealul cuprinde sensul originalității noastre. Ideea formei, a sâmburelui sau a impulsului inițial, care domina atât de mult înțelegerea filosofică de azi oricând e vorba de realități sufletești sau biologice, devine clară în ceea ce privește neamul românesc, numai dacă e pusă în legătură cu ființa istorică a Ardealului. Trebuie să recunoaștem Ardealului un destin tragic: el, dintre toate cuprinsurile românești, era cel mai indicat, prin densitatea lui umană și prin vitalitatea formei pusă în el, să facă istorie. Dar a avut nenorocul ca în preajma sa să se întemeieze alte state orgolioase, care aveau și tehnica stăpânirii politice a Occidentului, și să nu mai poată astfel să vorbească în numele său. Ardealul însă nu putea renunța. Neputând face istorie pe cont propriu, a făcut-o oarecum prin delegație. Și astfel, Muntenia și Moldova au devenit delegații Ardealului în istorie.

Dar nu numai atât. Ardealul a reprezentat o funcție de geneză românească în mai multe rânduri. „Descălecările” Ardealului în Principate au fost numeroase și aproape continue și ele trebuie luate într-un înțeles

Avram Iancu și de un Bămuțiu, al căror iureș de foc în istorie a impresionat atât de mult pe tinerii spiritului nou din principate și, mai ales, pe un Bălcescu.

În al doilea rând, sensul Ardealului în configurația sufletului românesc e un sens de tenacitate, de dărzenie, pe de o parte, de practicism organic și de metodism, pe de altă parte. Stăruința condusă de un simț metodic instinctiv și aplecată spre organizarea practică integral gospodărească a vieții, e o trăsătură ardelenescă. Sensul acesta al Ardealului se vede în multe domenii de manifestare. În domeniul politic, asupra românilor apăsă acuzația că nu sunt în stare să facă o revoluție propriuzisă, în cazurile foarte rare când istoria cere cu adevărat o activitate revoluționară. Dar Ardealul înlătură această acuzație. Horia e unic și unic este și Avram Iancu. Iancu e cea mai deplină figură de revoluționar român, în care ideea și fapta au fuzionat și au creat un mit izbăvitor. Caracterul practic, hotărât și metodic al Ardealului se vede și în prețuirea pe care a dat-o atitudinii pedagogice. Ardeleni, având o structură mai pragmatică, decât în raport cu alte popoare, dar cel puțin în raport cu alte părți ale romantismului, au dat importanță școlii și au creat o pleiadă de pedagogi modești dar neobosiți.

Semnificația Ardealului

larg, uneori simbolic, pentru a fi cu adevărat valorificate de conștiința noastră istorică actuală. După ceea ce s-a obișnuit să se numească întâiul și al doilea descălecăt, după originile noastre daco-romane legate mai ales de Ardeal și după întemeierea Principatelor, să nu uităm că Ardealul ne-a trimis, de-a lungul vremurilor, mocanii săi, negustorii săi, coloniștii săi. Mocanii, care, în peregrinările lor cu turmele de oi și find totodată vehicule vii de folclor, au ajutat la unitatea duhului românesc și a graiului.

Negustorii, care ne-au dat un început solid și gospodăresc de burghezie românească, iar coloniștii ardeleni au realizat o istorie, care are ceva din pateticul pionierilor din vestul Americii. Satele mocănești din Dobrogea sunt așezări temeinice făcute de oameni care au știut să fie stăpâniți locului unde s-au așezat. Energia ardelenă apare și în exploatarea Bărăganului. Spațiul imens, aproape fără orizont, cu totul altfel decât cel de acasă, nu i-a speriat pe acești oameni, ci i-a atras că ceva care se cerea organizat și care putea atâța lentă lor putere și voința de a birui.

În afară de acestea, sunt „descălcările” de ordin cultural. Școala Ardeleană e o mare întreprindere politică prin cultură fiind, în acest sens, una din cele mai fanatice și mai organizate mișcări pe care le-a produs Ardealul. În ceea ce privește rolul ardelenilor în Basarabia, el este din nefericire încă puțin cunoscut chiar de acei care fac istorie, dar e unul din aspectele cele mai emoționante ale manifestării energiei ardelenice. Ceea ce au făcut intelectualii din Ardeal, în provincia de peste Prut, e dovada poate cea mai elocventă a solidarității Ardealului cu destinul românesc, precum și a necesității de a munci și organiza spiritul ardelen.

Și pentru ca tabloul să fie complet, deși sumar, ar trebui să se vorbească de un

Această înclinare pedagogică se vede până și la literaturii Ardealului. Un Slavici are un puternic și interesant pedagogism constituțional, ale cărei tendințe sunt atrăgător de cercetat.

În al treilea rând, semnificația Ardealului este în legătură cu ideea de ordine și de cultură. Jocul cultural și efervescența creației sunt mai accentuate în vechiul regat, dar substratul lor de ordine, seriozitate, unitate și voința istorică e mai labil. Vechiul regat are limpezimea inteligenței, rafinamentul capriciului, subtilitatea și variația sentimentelor, dar ne mai trebuie și altceva: ordine granitică, efigie romană. În Ardeal s-a unit enigma dacică cu ordinea romană și urmările lor se văd până azi.

Rolul Ardealului în existența românească este deci fundamental și nu se poate concepe românism fără Ardeal, nici ca explicare a românismului și nici ca ideal românesc. Intuiția aceasta va fi avut-o Bălcescu, când a cântat atât de înflăcărat Ardealul, numindu-l: „o tramindră și binecuvântată între toate țările semănate de Domnul pe pământ... cea mai frumoasă parte a Daciei ferice, draga țară a Cesarilor”.

Ardealul a ajuns pentru toți Români o consonanță magică, ce actualizează dintr-o dată un număr prestigios de sensuri virile și eroice. Nume de foc, de înălțimi și de coline, de îndrăzneții mari și în același timp de incantații minore. Pronunțarea lui te face să auzi freamătul istoriei și simfonia pământului nostru, să întrezărești stănele pe munți, mersul turmelor, să ascuți tălăngile mioarelor coborând pe coaste... Ardealul e pentru noi nume familiar de zări senine și de forme mingioase, de păduri tainice înfiorate de visuri viteze, de odihnă și de luptă, de doine și de bucieme războinice, de armistiții și de năprazne...

Ranaldă LĂCĂTUȘ
Vicepreședinte al Societății
Avram Iancu

„Ioan Bob“ - Școală de tradiție românească

Într-o scrisoare adresată credincioșilor săi din Cluj, Înalț Prea Sfinția Sa Mitropolitul Dr. Victor Mihaly de Apșa le cerea să continue truda episcopului Ioan Bob care, prin cheltuiala sa proprie, a zidit, între 1800 - 1803 biserica pentru români - prima biserică în interiorul zidurilor orașului Cluj și, prin numărul, averea și virtutea lor să facă „lucruri și mai mari și mai vrednice de mărirea lui Dumnezeu“.

În buna tradiție românească, de a mai adăuga ceva la ceea ce a fost început, mulți români de suflet s-au luptat pentru a face, pe lângă sfântul loc de rugăciune, și un loc de îmbogățire a minții - școala. „Ele, școlile, ne-au dat conștiința mândră a originii romane, conștiința drepturilor la pământul strămoșesc și conștiința rodnică a unității naționale, iubirea de lumină și progres“, aprecia Zenovie Păclișanu.

Cu toate măsurile împărătesei Maria Tereza, la Cluj nu s-au făcut școli primare naționale românești. La 25 iunie 1825 parohul și protopopul Baldi Victor al parohiei greco-catolice a cerut de la judele regesc să ajute parohia să înființeze o școală pentru români, motivând că sunt vreo 153 de proprietari de case în Cluj și că prin măierște mai sunt cam tot pe atâția locuitori ce stau cu chirie (servitori, argați, salahari) în total vreo 2.000 de suflete și că binele obștesc ar pretinde ca și parohia să aibă o școală poporală (schola trivialis) unde copiii să primească în lumina maternă cele necesare. În anul 1833 episcopul Lemeni a dat din Blaj o circulară preoților să înființeze școli dar pentru Cluj se consemnează doar „școală nu este, doar o odaie a casei parohiale cu 66 de școlari - 37 feciori și 29 fete“. Din mărturiile d-lui protopop Elie Dăianu, paroh al bisericii constituite de episcopul Ioan Bob, prima școală în care s-a învățat în limba românească era un lăcaș impropriu „cu două ferești și o ușă cu geam către ambii. Este scundă și puțin luminoasă. S-au tăiat două ferești în boltitură și s-au făcut canale de lumină prin coperiș, ca să străbată zărea de sus, dar cu foarte puțin efect“. Lăcașul școlii, deși „era așa de puțin corect“, a venit să răspundă nevoilor neamului, să-i învețe pe copii să scrie și să citească în grai românească. Mărindu-se parohia, a crescut și numărul copiilor de școală. De fapt tot după spusele lui Elie Dăianu școala funcționează de prin 1850 - 1853 cu numele de școală primară greco-catolică. Date oficiale, matricole s-au găsit de prin 1862 și chiar numele primilor învățători Iacob Mureșan 1862 - 1905 și Andrei Pora 1905 - 1921 ne sunt acum cunoscute. Localul impropriu și total insuficient se cerea mărit. Pe banii parohiei s-a ridicat un imobil nou în 1907 cu patru săli de clasă, cancelarie pentru director chiar în curtea bisericii. Școala a funcționat cu caracter confesional până în 1924 când a fost preluată de stat, localul rămânând cu chirie. Crescând numărul de școlari, a crescut și numărul posturilor de învățători: în 1928/29 erau 165 de școlari la patru învățători; în 1930/31 erau 340 de școlari la cinci învățători până în 1935 vor fi opt posturi de învățători.

Localul școlii era total nesatisfăcător pentru masa de elevi, au izbucnit boli, scarlatină, rujeolă, oreon. Se lucra în mod alter-

nativ deși legea interzicea acest lucru. Se cerea imperativ o școală pentru copiii românilor. De la Marea Unire din 1918 nu se ridicase nici o școală românească în centrul Clujului, în timp ce în același centru al urbei funcționau patru mari și frumoase școli pentru populația maghiară. Prin ridicarea unui local de școală în centrul orașului s-ar aduce cel mai mare serviciu învățământului românesc. Dl. Traian Florin Z., numit director al școlii în septembrie 1934, a început un demers perseverent pe lângă toate instituțiile oficiale. A bătut la multe uși, a înaintat numeroase memorii. În cele din urmă a fost primit în audiență la dl. dr. Nicolae Drăganu, primar al Clujului. Înțelegerea a fost deplină. Deși cu greutate, s-a găsit până la urmă terenul necesar înălțării școlii celei noi. Pe locul clădirilor dărăpănate de la numerele 3 - 5 - 7 de pe strada Bob urma să se ridice un local nou, modern.

La 25 octombrie 1935 se punea piatra de temelie, iar un an mai târziu, la 25 octombrie 1936, chiar în prezența ministrului Instrucțiunii Publice, dl. Constantin Angelescu, a notabilităților orașului, a elevilor și părinților s-a inaugurat frumoasa clădire pe care o vedem azi în strada Bob la numărul 10. Clădirea a fost sfințită de cuviosii părinți protopop Nicolae Vasile, parohul Bisericii Ortodoxe din Deal și protopopul Basil Moldovanu, parohul bisericii greco-catolice din strada Bob.

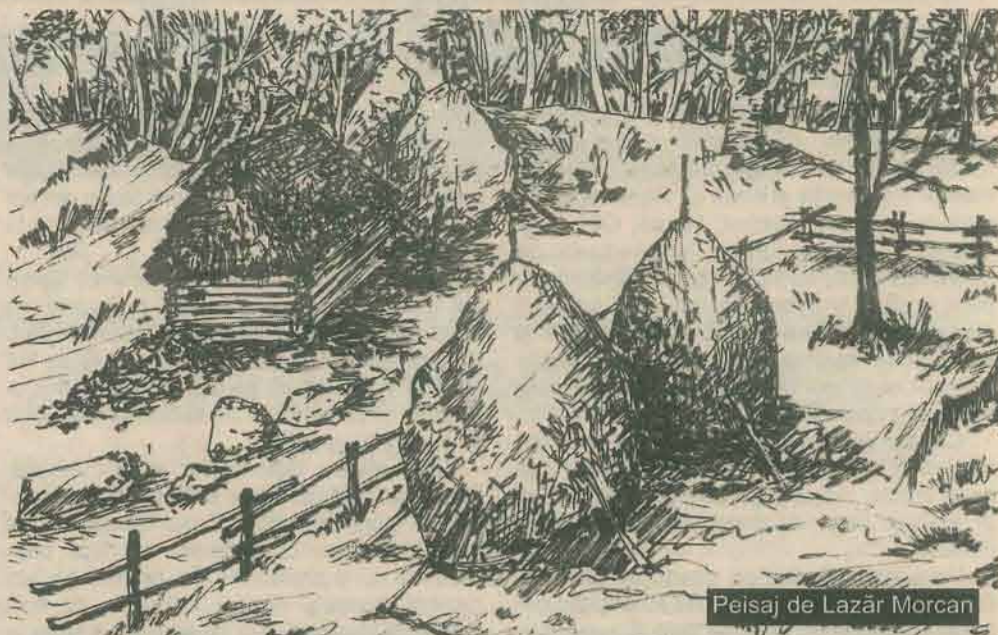
De atunci, an după an, cu hărnicie, elevi și dascăli își făceau datoria. Școala nr. 7, cum era numită, a dat oameni de nădejde urbei noastre. Prin momente grele s-a trecut în 1940 o dată cu ocupația maghiaro-horthistă, când aici funcționa sediul Comandamentului Jandarmeriei Maghiare. Dar cum „totul curge“, vremurile grele trec și școala își face mai departe datoria de a instrui, educa și forma oameni. Dascăli de suflet, directori de școală cu chemare au condus destinele școlii indiferent de numele pe care școala l-a avut.

Vom căuta să trecem pe hârtie cu respect numele unora dintre directorii școlii și, iertat fie-ne dacă ori din neștiință, ori din omenescă uitare, vom omite pe unii dintre ei - Bărlea Ioan, Dumitru Griscenکو, Aurel Răceanu (Hideg) Butuc, Popescu, Gr. Cubleşan, Toader Ana, Dombre Nicolae, Helga Clamba, Ioan Luca Grecu iar în prezent Maria Dăbală.

Elevi, părinți, bunici, dascăli, personal administrativ și toți cei angajați într-o formă sau alta în ocuitatea școlii cu toții ne-am bucurat în 1996 la mica sărbătoare de 60 de ani de lumină de carte în noul local al școlii.

Din 30 noiembrie 1999 bucuria noastră este și mai mare. Prin sprijinul unor instituții locale, Primăria municipiului Cluj-Napoca, Inspectoratul Școlar Județean, Comisia zonală a monumentelor, ansamblurilor și siturilor istorice, Arhivă Națională, a unor sponsori generoși, i-am dăruit școlii noastre numele de „Ioan Bob“, episcop greco-catolic, patron spiritual de care se leagă ctitorirea primei biserici românești între zidurile bătrânului oraș și de biserică se leagă, ca întotdeauna la români, locul numit școală, unde se pregătește viitorul neamului.

Prof. Monica Mariana MORARU,
Școala „Ioan Bob“ Cluj-Napoca

Peisaj de Lazăr Morcan

Colo sus

Colo sus colo mai sus
Sus-i dalbu răsărit
Corinde me-i corinde

Mândru-i pomu de-nfloritu
Cu florile de argint
Corinde me-i corinde

Pe la poală poliăitu
La truptină zugrăvitu
Corinde me-i corinde

Zugrăvit în trei făclii
Nu-s acelea trei făclii
Corinde me-i corinde

Că-s trei zile de-a mai mare
Da pe nume cum le spune
Corinde me-i corinde

D-una-i ziua de joi mari
D-una-i ziua paștilor
Corinde me-i corinde

D-una-i sara de Crăciun
Noi umblăm și corindăm
Corinde me-i corinde

După fiul sfânt cătămu
Cătându-l și d-aflându-l
Corinde me-i corinde

Unde maica fiu născule
Mândră lumină d-ardele
Corinde me-i corinde

Luminile grădinele
Și-n clociumbi făclii d-ardele
Corinde me-i corinde

Și maica din grai grăiele
Pomeniți nașterea mele
Corinde me-i corinde

Că cine a pomeni
Cu bun dar l-oi dăru
Corinde me-i corinde

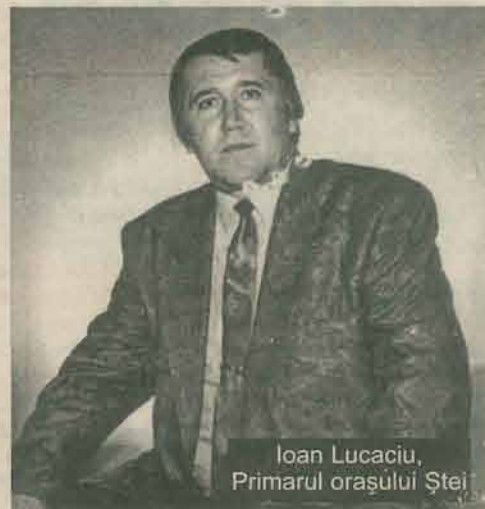
Cu lumina raiului
Împărăția cerului
Corinde me-i corinde

Culeasă din satul Marin, Județul Sălaj,
de prof. Teodor Șandor
Membru al biroului executiv
al Societății „Avram Iancu“

Profile „Iancule Mare“

În ținutul istoric al Apusenilor se încadrează Depresiunea Beiușului, ce cuprinde și localitatea Ștei. Nu există atestat documentar privind vechimea localității dar, pe la sfârșitul secolului al XVI-lea, principele Transilvaniei întocmește registre de „dijme“ ce cuprind aproape toți locuitorii satelor transilvănene. Studiate fiind mai târziu, din aceste registre reiese că majoritatea satelor din vecinătatea Beiușului datează din anii 1581 - 1681.

În anul 1956, luna ianuarie, prin Decret Guvernamental, Șteiu devine oraș.

Ioan Lucaciu,
Primarul orașului Ștei

Sunt multe de spus despre istoria satului și a orașului Ștei, iar pentru cei interesați recomand o frumoasă și complexă monografie a acestui oraș, scrisă de profesorul Ioan Simedre.

***

Sunt primarul Șteului din anul 1991. Pentru mine este o mândrie faptul că acești minunați oameni ai orașului m-au păstrat, prin votul lor, în 1996, la cârma acestei urbe.

Activitatea pe care am depus-o în Primărie timp de șapte ani se materializează în multe lucrări finalizate sau în curs de finalizare, dar care sigur marchează planul urbanistic și activitatea economică a orașului. Mă refer la Sediul Administrativ, investiție începută în anul 1992, care în momentul de față este cea mai impunătoare clădire din localitate. Aici, alături de personalul Primăriei, își va desfășura activitatea personalul Administrației Financiare și Corpul Gardienilor Publici. Anul trecut s-a finalizat dublarea stației de tratare și filtrare a apei, investiție finanțată de Primărie. Și tot anul trecut s-a licitat Studiul de fezabilitate pentru drumul de centură și construcția noii piețe agroalimentare. Modernizarea stației de epurare este în derulare, iar proiectul studiului de fezabilitate privind optimizarea furnizării energiei termice și apei calde menajere este cel mai important obiectiv, pentru care sperăm a avea înțelegerea Guvernului privind aprobarea finanțării.

Încadrarea în zonele defavorizate reprezintă un fapt deosebit atât pentru oraș cât și pentru întreaga zonă. Prin aceasta dorim a atrage diverși agenți economici dar mai ales investitori ce ar putea ridica puterea economică a localităților, care în momentul de față este foarte slabă. Ar fi o șansă pentru zona moților.

Viața e grea acum, dar România este bogată și frumoasă și, dacă am fi fraji români cu adevărat, și am iubi această țară, uitând interesele politice, am reuși să ieșim din acest impas și am putea clădi un viitor minunat pentru copiii și nepoții noștri. Dumnezeu să ne ajute!

Ioan LUCACIU,
Primarul orașului Ștei

Punte peste Arieș - Lazăr Morcan

215 ani de la Marea Horiadă

Locul și rolul Țării Moților și al capitalei sale tradiționale - Câmpeniul - sunt temeinic fixate în istorie și larg cunoscute. Areal al marilor frământări sociale și stâns legat de numele eroilor legendari, Horea, Cloșca și Crișan și Avram Iancu, servindu-le de reședință ospitalieră și dându-le căpitani, tribuni, prefecți și oșteni destoinici - Câmpeni, alături de zonă, se situează, prin merite și jertfă - cum spunea regretatul istoric Vasile Netea - la rangul de „Muzeu istoric și pantheon al poporului român”.

Câmpeniul a fost dintotdeauna unul din târgurile importante din Munții Apuseni, puternic centru meșteșugăresc și comercial și, în același timp, cu preocupări agricole și miniere.

Un schimb destul de intens de produse era susținut aici nu numai de localitățile din interiorul munților, ci și de cele din exterior. În mod deosebit, însă, era susținut de țărani din Râul Mare, Vidra și Bistra, care dețineau în secolul al XVIII-lea privilegiul de cărcumărit în zilele de târg.

Către sfârșitul veacului al XVIII-lea au crescut continuu, fără măsură, obligațiile iobăgești, ceea ce a provocat o stare de fierbere în rândurile moților, tot mai mult îngrădiți în drepturile recunoscute anterior, acelea de crășmărit, de folosință a pădurilor, a pășunilor ș.a.

Din 1778 se măresc taxele de răscumpărare, iar din 1781 dreptul de cărcumărit a fost arendat la doi negustori armeni, pe nume Martin Bosniac și Martin Patrubani.

La târgul rusaliilor, din 24 mai 1782, iobagii au fost oprii să-și vândă în târg produsele, îndeosebi mielul, fiind maltratați și marfa lor împrăștiată de jandarmii unguri

călări, întărâtați de arendași. Aceasta este scânteia ce determină riposta dârză a țărănilor, revolta constituindu-se în preludiviu a ceea ce avea să se întâmple peste doi ani - „MAREA HORIADĂ” - adică răscoala de la 1784 - 1785.

În acea zi - 24 mai 1782 - primul dintre cei maltratați s-a răzbunat, spărgând cu securea un butoi cu vin al arendașilor. Acesta era Iacob Zăhuș asupra căruia au tăbărit autoritățile. Țăranii au sărit în ajutorul lui și cu securile au făcut același lucru în piață și la pivniță.

Răzburarea autorităților a fost amară. Iobagii au fost cercetați, schingiuși și pedepsiți în mod exemplar. Cinci iobagi, dintre care doi erau câmpănari, au fost condamnați la moarte, 23 de primari și juzi români învinuși pentru instigare au fost pedepsiți cu 25 la 100 de bastoane și de la 3 luni la doi ani închisoare, precum și cu amendă în bani. Horia însuși era urmărit ca agitator.

În mod solidar, toți iobagii din Câmpeni, Râul Mare, Vidra și Bistra, chiar dacă nu au fost la târg, au fost obligați să plătească armenilor despăgubiri, acestea fiind mult supraevaluate. Față de 343 florini și 22 cruceri s-au pretins 8.708 florini și 49 cruceri.

La toate acestea se adaugă excesele autorităților maghiare săvârșite cu ocazia strângerii amenzilor concomitent cu a celorlalte obligații iobăgești, și acestea foarte mari.

Pe fondul acestor stări tensionate au loc cele de a 3-a și a 4-a călătorie a delegaților de moți la Viena, din care a făcut parte și Dumitru Popa din Certege.

Iată, deci, o fărâma din tabloul stărilor de lucruri ce explică energia cu care moții și

câmpănarilor au răspuns la chemările lui Horia și s-au avântat cu vitejie în iureșul Răscoalei din 1784 - 1785, pe care N. Bălcescu, în 1850, o situa între momentele fundamentale ale istoriei Românilor la 65 de ani după răscoală.

Cruzimea represiunii, grozăviile la care au fost supuși atunci strămoșii noștri sunt de neimaginat. Sunt întrecute toate ororile imaginare de Octave Mirabeau în „Grădina Suplicilor” și acestea, ca și altele, au aruncat o pată veșnică pe blazonul nobilimii ungare.

Gândul nostru al tuturor se îndreaptă cu recunoștință și venerație spre fapta temerară a înaintașilor de acum peste două veacuri.

Sperăm ca viitorul să încrusteze și mai puternic chipul lor în memoria fiecărui român.

La 27 decembrie 1999, comemorăm împlinirea a exact 215 ani de la prinderea, prin trădare, a lui Horea și Cloșca și, desigur, fiecăruia i se derulează, ca într-un film istoric, chipurile luminoase, aureolate în timp ale lui Horea, Cloșca și Crișan, împreună cu căpitanul și oștenii lor. Și, cum spunea marele Eminescu, în 1867, în poemul „Horia”:

„Horia pe un munte falnic călare,
O coroană sură munților se pare”.

Totodată, ne putem pune, legat de prinderea și escortarea lor spre Alba Iulia, îndreptățita întrebare pe care poetul Adrian Păunescu și-o pune în legătură cu M. Viteazul:

„Totuși unde-au fost românii?
Când ne-a fost tăiat viteazul?!”

Prof. Vasile BUD

Horia

De jos
Te-ai ridicat drept, pietros, viforos,
pentru moți,
Pentru cei săraci și goi, pentru
toți...

Și-ai despiciat în două istoria,
țaran de cremene
Cum n-a fost altul să-ți semene,
Horia!

Te-ai desprins aspru din gloată,
Cu obrajii supti,
Cu ochii crunți,
Să lupți
Să-nfrunți

Din sălbaticii-ți munți:
Oștile craiului, temniță, roată...
Vrut-ai să spinteci pe munți, pe
văi,

Largi, netede, slobode căi
pentru-ai tăi
Cei mâncați de străini, despuiți
De biruri, de sbiri,
De rele-orânduiri...

Și uitați
De regi și-mpărați...
Pân-la Bălgrad de roată,
Uimind călăi, nemeși, gloată,
Ți-a bătut neschimbat, sub tundra
sărăcă,
Aceeși mare, ne-nfricată inimă
romano-dacă...

Aron COTRUȘ

„RECUNOȘTINȚĂ”

Activitatea desfășurată de Societatea „Avram Iancu” în cursul anului 1999 a fost posibilă și datorită generozității unor sponsori cărora și pe această cale le mulțumim.

Conducerea Societății „Avram Iancu”, Consiliul Național mulțumesc oamenilor de suflet din conducerea acestor firme urându-le un An Nou plin cu realizări și succese, și Sărbători fericite.

LA MULȚI ANI !

- LOTERIA NAȚIONALĂ - BUCUREȘTI
- S.C. MONTANA S.A. - CÂMPENI JUD. ALBA
- EXCELENȚA SA IOAN CURTEAN DE HONDOL
- S.C. CONF. S.A. - BAI A DE ARIEȘ
- R.A.D.P. - CLUJ
- TEHNOFRIG S.A. - CLUJ
- GORGANA S.R.L. - CLUJ
- MAVER - S.R.L. - CLUJ
- R.A.J.A.C. - CLUJ
- E.R.S. CUG S.A. - CLUJ
- S.C. ELECTROMONTAJ S.A. - CLUJ
- S.C. ELECTROCONSTRUCȚIA S.A. - CLUJ
- S.C. METROM S.A. - BRAȘOV
- S.C. SELM INSTALATII S.R.L. - CLUJ
- S.C. RONDOCARTON S.R.L. - CLUJ

- S.C. ESCORPION - S.R.L. - CLUJ
- S.C. GRANDEMAR S.A. - CLUJ
- S.C. INCOP S.R.L. - CLUJ
- S.C. CLUPER COMTRANS S.R.L. - CLUJ
- S.C. LEOTEX INDUSTRIES S.A. - CLUJ
- M.C.M. IMPORT EXPORT S.R.L. - CLUJ
- NAPOPAN S.A. - CLUJ
- S.C. FLORA S.A. - CLUJ
- S.C. PRODVALCO S.A. - CLUJ
- S.C. MEGASTAR SELENA S.R.L. - CLUJ
- Dr. ASNKAR AHMED BADRELDIN
- S.C. TOPAZ S.R.L. - CLUJ
- S.C. ALCOM S.A. - CLUJ
- S.C. REMAT S.A. - ZALĂU
- S.C. REMAT S.A. - BISTRIȚA
- FUNDAȚIA RENAȘTEREA
- REMO ARTA SPORT S.R.L.
- G.S.D.P. SUCURSALA CLUJ

Testamentul lui Horia

Ce dragi îmi sunteți voi munți,
Cum nu v-aș mai săruta pe frunți
În numele celor fără nume și mulți
Călcați în picioare, huliți și desculți,
Robi în țară la ei,
La stăpâni tălâmbi și mișei,
Care ne fură pădure după pădure
Și până și graiul vor să ni-l fure,
De ce rămân munții golași
Încât îți vine, în pasca ei, lumea asta s-o
lași.

În mine, acuma, cerul și pământul își dau
mâna;
Aprindeți-mi ortacilor lumina.
Vrut-am pentru cei mulți,
Hăituiți și desculți,
Codrii aceștia făloși ca-n povești,
Să fie odată și-odată, cum au fost
românești,
Să nu mai umble moții tehui, ca- vaca
beteagă,
În loc de pită cu gloanțe-n desagă,
Din tainițele adânci ale pământului
S-aducem pâine și pace orișicui;
Asta mi-e crucea, doar atâta vrui,
Să scăpăm de zdroaba care ne stă în
coaste ca un cui.

Acum când roata e gata
Să-mi sfarme fluierale picioarelor și bere-
gata,
Voi moților ascultați-mă pentru totdeauna:
Să-mi puneți la creștet, soarele, pe inimă,
luna
Și stele, stele fără număr
Vor crește din fiecare umăr,
Pe creste de munți
Și pe-ale voastre-ngândurate frunți.
Prin vreme, pururea treze,
Calea, de-acuma-nainte, să v-o lumineze.
În ultimul meu ceas
Atâta ujură vă las,
Nainte de moarte,
Viața mea să vă rămână cea mai sfântă
carte,
De-acolo din pălutele lor o să vadă
Cum domn după domn, ca butucii-o să
cadă
Și n-o să rămână urmă, nici de sămânță,
din ei,
Deși se cred, astăzi, cristoși și dumnezei,
Iar pe voi vă vor privi tehui din filigorie
Cum pășiți, odată cu mine, pentru vecie, în
istorie.

Vasile COPILU CHEATRĂ

Iancule Mare

Publicație editată de Societatea Avram Iancu din
România, Cluj-Napoca, Calea Dorobanților 70;
Președinte: Constantin SICOE

Colegiul de redacție:

Redactor-șef: Emil LUCA

Redactori: Victor BERCEA, Petre BUCȘA, Ioan CIAMA, Ioan Al. CRIȘAN, Otilia CROITORU, Alexandru DĂRĂBAN, Eugen GOIA, Ioan HERINEANU, Vasile LECHINȚAN, Pamfil MATEI, Gelu NEAMȚU, Petrișor Horea OARGĂ, Ioan POGAN, Simion RĂCHIȘAN, Alexandru RUS, Vasile TUTULA, Teodor ȘANDOR, Nicolae ȘTEIU

Grafică: Lazăr MORCAN

Tiparul executat la GARAMOND S.R.L.

3400 Cluj-Napoca, Str. Fabricii, Nr. 93-105, Tel: 154264 Fax: 414054